

SVI SMO MI RAZLIČITI, ALI JEDNAKO VRIJEDNI

Dubravka Glavinić, psiholog, Branka Požgaj, pedagoški voditelj, Dječji vrtić "Sisak Novi", Sisak

U protekle tri godine u Dječjem vrtiću "Sisak Novi" intenzivno smo radili na inkluziji djece s teškoćama u razvoju u redoviti program. Vrtić pohađaju slabovidni dječak, dječak s tjelesnim invaliditetom te autistični dječak. Iskustva koja smo stekli u radu s njima želimo podijeliti s drugim odgojiteljima te stručnim suradnicima koji imaju djecu s teškoćama u razvoju u svojim skupinama ili ih namjeravaju integrirati.

UVOD

SVAKO dijete ima pravo na uključivanje u jedan od oblika izvanobiteljskog odgoja, tako i djeca s teškoćama u razvoju i posebnim potrebama. Inkluzija te djece u redovite programe sve je češća, zbog promjene društva u duhu demokracije.

Korist od inkluzije za djecu s posebnim potrebama je u mogućnosti promatranja, oponašanja i igre s normalno razvijenom djecom, a uspješna inkluzija u vrtiću je temelj njihove integracije kroz cijeli život. Korist za drugu djecu je u razumijevanju različitosti, te bogatstvu na planu socio-emocionalnog razvoja.

Poznavanje razvoja djece, njihovih prava i potreba uvjetovalo je mješovitost skupina i otvorenost, te iskorištenost svih prostora za igru i aktivnosti djece. Osigurali smo fleksibilnu organizaciju života, te poticajno okruženje koje omogućuje djeci prirodan način učenja, interakciju i izbore. Takvi uvjeti olakšali su inkluziju djece s teškoćama u razvoju u redoviti program, a uključeno je i desetak djece s prolaznim i trajnim posebnim potrebama.

lako nemamo ekipiran stručni tim (defektolog, logoped), uskom suradnjom stručnih suradnika vrtića, odgojitelja, roditelja djece s teškoćama u razvoju i roditelja ostale djece nastojimo i toj djeci pružiti optimalne uvjete za razvoj. U radu s njima koristili smo individualni pristup u planiranju i komunikaciji.

Partnerski odnosi i suradnja s roditeljima, te stručno usavršavanje pridonijeli su senzibiliziranju odgojitelja za potrebe djece i njihovo kvalitetno zadovoljavanje. Redovito pratimo razvoj i napredovanje djece u vrtiću, kontaktiramo pedijatre i stručnjake koji rade s njima izvan ustanove te dobivamo nalaze i izvješća o njima. Pored individualnih razgovora s roditeljima i individualnih putujućih bilježnica koje se kreću na relaciji obitelj - vrtić, koristimo snimke djece u aktivnostima kao novi oblik informiranja putem kojeg roditelji prate razvoj i na taj način bolje poznaju svoje dijete.

PROCES INKLUZIJE

U redoviti program integrirani su slabovidni dječak (tunelski vid), dječak s tjelesnim invaliditetom i autistični dječak.

Njihovu inkluziju provodimo u etapama:

I. etapa: Priprema RT-a (razvojnog tima), odgojitelja i prostora: upoznavanje s djetetom i roditeljima; upoznavanje s medicinskom dokumentacijom djeteta; kontaktiranje sa stručnjacima i ustanovama koje prate dijete; kontaktiranje s udrugama osoba s invaliditetom i udrugom

roditelja djece s teškoćama u razvoju; timska analiza i dogovor o uključivanju djeteta u program; odabir skupine i odgojitelja; priprema odgojitelja; upoznavanje djeteta i roditelja s odgojiteljima; priprema prostora.

II. etapa: Priprema roditelja djeteta s teškoćama u razvoju.

III. etapa: Priprema roditelja druge djece i djece na dolazak djeteta s teškoćama u razvoju; priprema djece na dolazak djeteta s teškoćama u razvoju; roditeljski sastanak u cilju pripreme roditelja ostale djece za prihvaćanje djeteta s teškoćama u razvoju.

IV. etapa: Praćenje inkluzije djeteta s teškoćama u razvoju; prilagodba djeteta na vrtić (boravak roditelja uz dijete u cilju olakšavanja prilagodbe); praćenje boravka djeteta u vrtiću; dogovori s odgojiteljima - dnevno i tjedno; razgovori s roditeljima - dnevno i tjedno.

Prilikom odabira skupine i odgojitelja vodili smo računa o iskustvu odgojitelja, njihovom znanju i stilu odgoja, o njihovom dobrovoljnom pristanku i želji za osobnim stručnim usavršavanjem. Djeca s teškoćama uključena su u kraći program zbog dodatnih terapija i vježbi koje su im potrebne.

PRIPREMA PROSTORA

Potrebne promjene u prostoru načinjene su prema specifičnostima poremećaja koje djeca imaju. Primjerice, za potrebe slabovidnog djeteta izbačene su prepreke iz prostora, pojačani su kontrasti boja igraćaka i podloga, kod obroka pribora za jelo i stolnjaka, te su sve oznake kojima se dječak služi povećane.

Zbog upisa autističnog dječaka skupina je preseljena iz prostora koji je funkcionirao po principu otvorenosti u prostor koji ima jednu sobu dnevnog boravka, sanitarni čvor i garderobu, ali koji je i dalje poticajan i omogućava izbor. Iz raz-

govora s majkom saznali smo o interesima dječaka te smo nabavili primjerene igračke. Imajući u vidu posebne potrebe za kretanjem dječaka s tjelesnim invaliditetom omogućili smo mu kvalitetan boravak na otvorenom u njegovim kolicima i na njegovom biciklu. Budući da je ove godine dječak prohodao, promijenjen je raspored centara u sobama kako bi mogao hodati uz vođenje i pridržavanje.

PRIPREMA RODITELJA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

U suradnji s roditeljima djece koja imaju teškoće u razvoju nailazili smo na odobravanje i prihvaćanje naših sugestija, ali i na odbijanje. Tako je majka dječaka koji ima poteškoće u kretanju prihvatila naše savjete i boravila uz dječaka cijelu prvu godinu. Praćenjem odgojitelja i RT-a, u dogovoru s majkom, postupno je počeo ostajati sam, te boravi u vrtiću tri puta tjedno po tri sata. Autistični dječak koji je uključen prije pet mjeseci boravio je uz majku dva puta tjedno po tri sata. Tinski smo procijenili da boravak majke više nije potreban, budući da se dječak prilagodio i prihvaćen je u skupini, ali zbog udaljenosti mjesta stanovanja i njezinog ponašanja u skupini (igra se s drugom djecom, uključuje se u aktivnosti), ona će i dalje biti prisutna.

Prilikom uključivanja slabovidnog dječaka najveći je problem bio stav njegovih roditelja koji nisu priznavali poteškoće svog djeteta, a osobito je bio problem odbijanje majke da boravi uz dijete u vrijeme prilagodbe. Ustrajali smo u našem zahtjevu da član obitelji boravi s djetetom u vrtiću ukazujući na dotadašnja pozitivna iskustva. Otac je prvi shvatio važnost uloge roditelja u prilagodbi, te smo zajedno utjecali na promjenu stava majke. Boraveći uz dječaka mjesec dana u vrtiću, uvidjela je korist za svoje dijete. On se naviknuo na prostor, stekao sigurnost u kretanju i komunikaciji s odgojiteljima i djecom. Tijekom prve godine inkluzije u vrtiću osamostalio se u jelu, obavljanju higijene, oblačenju, svlačenju i obuvanju. Odgojitelji i majka su razvili partnerski odnos

jer je ona spoznala da dijele zajedničku brigu, te osjetila toleranciju i prihvaćanje prema potrebama svoga djeteta.

PRIPREMA RODITELJA DRUGE DJECE

Roditelje druge djece u skupinama pripremali smo putem roditeljskih sastanaka. Na sastancima smo s roditeljima prorađivali prava djece, informirali ih o ciljevima inkluzije djece s teškoćama u razvoju i načinu rada s tom i njihovom djecom.

Prilikom uključivanja slabovidnog dječaka u vrtić proveli smo anketu o stavovima roditelja.

Pitali smo ih:

1. Slažu li se s uključivanjem dječaka u vrtić i tražili smo obrazloženje njihovog stava;
2. Koliko ih brine da će uključivanje dječaka u vrtić ometati djecu u njihovim aktivnostima, izazivati agresivnost djece, dovesti do odbijanja druženja, izazvati ljubomoru kod djece, izazvati osjećaj zapostavljenosti, dovesti do odbijanja vrtića, izazvati oponašanje djece ili nešto drugo.

Svi roditelji su smatrali da dijete treba uključiti u vrtić, obrazloživši svoj stav time da svakom djetetu treba dati priliku i učiti ih da smo svi različiti, ali jednako vrijedni. Brinula ih je mogućnost pojave oponašanja djeteta, ometanja u aktivnostima, te izazivanje agresivnosti kod njihove djece zbog potrebe slabovidnog dječaka za tjelesnim dodirima (jedan roditelj je izjavio da njegovo dijete ne voli da ga se dira). Također smo im dali mogućnost postavljanja pitanja i iznošenja svojih briga i razmišljanja. Na mnoga pitanja odgovorili su im roditelji djece s teškoćama u razvoju koji su bili prisutni i pričali o svom djetetu.

Cilj je bio stvoriti i/ili podržati pozitivan stav roditelja prema inkluziji i utjecati na promjenu

kod onih koji ga nemaju, te pripremiti roditelje kako bi znali na koji će način najbolje odgovarati na pitanja svoje djece. Putem letka su im predloženi mogući odgovori na pitanja o tome kako slabovidni dječak "gleda".

Roditelje smo informirali o načinu pripreme djece na dolazak djeteta s teškoćama u razvoju, te smo im prezentirali stavove djece dobivene u anketi o primanju autističnog dječaka u njihovu skupinu.

PRIPREMA DJECE NA DOLAZAK U SKUPINU DJETETA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Djeca su pripremana na različite načine. Cilj je bio upoznavanje i prihvaćanje djeteta s teškoćama u razvoju, razvoj tolerancije prema različitostima, ublažavanje tjeskobe i prevencija mogućih poteškoća u njihovim međusobnim interakcijama.

STRATEGIJE U RADU

Projekt za prihvaćanje djeteta u invalidskim kolicima na temelju priče Heidi; za prihvaćanje slabovidnog dječaka specifične igre i aktivnosti za uživanje u ulogu djeteta koje slabo vidi (aktivnosti s naočalama bez stakla, tamnim naočalama, naočalama s pokrivenim jednim ili oba stakla, povezom na očima, izrada naočala od kartona s većim ili manjim prorezima); socijalne igre za poticanje pozitivnih interakcija; kružna komunikacija o pravima djece, prijateljstvu i drugim ljudskim vrednotama; kružna komunikacija o govoru za prihvaćanje autističnog djeteta; biblioterapija na temelju različitih priča; ciljane ankete i razgovori s djecom putem kojih smo saznali stavove djece prije i poslije uključivanja djeteta s teškoćama.

S djecom smo razgovarali o načinima komunikacije: govorna komunikacija, govor tijela,

pantomima, govor znakova. Ona su se prisjetila kako razgovaraju gluhojnijemi roditelji njihovog prijatelja, te su inicirala igru komuniciranja znakovima.

Stavovi djece o autističnom dječaku su pozitivni: većina ih se želi igrati s njim, žele mu pomoći i ne smeta ih što on ide u njihovu skupinu. Smatraju da su slični po kosi, licu, zubima i drugim vanjskim osobinama. O njemu znaju da "ne zna pričati, pa ide na izlet i tamo uči kako se govori", a misle "on je lijep i voli se igrati mobitelom". Razlike koje percipiraju su: "u nogama", "u očima", "on ne dolazi svaki dan", "on je dječak, a ja cura", "on dobro ne govori, a ja da..."

PRAĆENJE INKLUZIJE

Inkluziju prate i bilježe odgojitelji, članovi RT-a, te povremeno i vanjski suradnici (tiflopedagog iz Centra "Vinko Bek" prati napredovanje slabovidnog dječaka). Praćenje prilagodbe na vrtić ima za cilj intervencije u odgojnoj praksi i planiranim poticajima, te prevenciju neželjenih situacija. Pokazalo se da prilagodba djece s teškoćama ovisi o njihovim individualnim osobinama, tako je i bila različitog tijeka i trajanja. Uz praćenja, veoma su korisni i redoviti razgovori i dogovori (dnevno, tjedno ili drukčije prema potrebi) odgojiteljskog tima, razvojnog tima vrtića i roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Možemo iznijeti iskustvo inkluzije slabovidnog dječaka koji je veoma otvoren i komunikativan, te je dobro primljen od strane djece, uposlenih i roditelja druge djece. On se obraća svima i traži pažnju i razgovor od odgojitelja i roditelja. Dnevno smo pratili njegovo kretanje, osamostaljivanje i stjecanje navika, a tjedno smo s roditeljima razgovarali o prilagodbi, osamostaljivanju i uspostavljanju socio-emocionalnih veza. Smatramo da je njegovom prihvaćanju osobito pridonijela priprema druge djece i njihovih roditelja.

Dječak s autističnim poremećajem se prilagodio i stekao naviku dolaženja u vrtić, kod kuće pita i priča o vrtiću. Majka je zadovoljna što mu je pružena prilika da boravi i igra se s djecom u vrtiću. On čak uspijeva poštovati jednostavna pravila i sudjelovati kratko u igri loptom na dvorištu s drugom djecom, a uz vođenje i u nekim društvenim igrama.

Odgojiteljice su se povremeno osjećale lošije i nekompetentno, ali uz podršku članova RT-a shvatile su da on upravo zbog prirode autizma ima uvijek iste interese. S obzirom na to odgojiteljice su svoja očekivanja postavljale previsoko. Kad smo razgovarali o dječakovim posebnim potrebama, uvidjeli smo da su one primjereno zadovoljene, da su ga djeca prihvatila i time možemo biti zadovoljni.

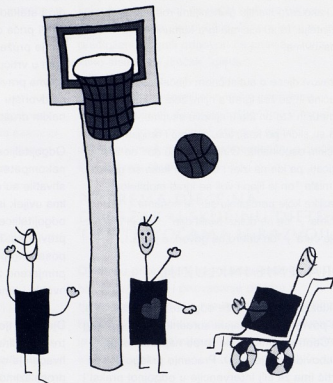
Dječak s tjelesnim invaliditetom, koji sada već treću godinu pohađa vrtić, voli dolaziti i prihvaćen je od strane odraslih, ali još uvijek pronalazimo načine kako potaknuti djecu da više stupaju s njim u interakciju. Kao osoba je povučen te se s njim moralo raditi na jačanju samopouzdanja i razvoju pozitivne slike o sebi. Budući da zna čitati i pisati, to njegovo znanje odgojitelji nastoje iskoristiti kako bi se u društvu djece dokazao, a tome je pridonijelo i osamostaljivanje u kretanju (bez invalidskih kolica).

U praćenju inkluzije pomaže nam akcijsko istraživanje koje koristimo za uvid u i mijenjanje pedagoške prakse. Prema postavljenom cilju uvodimo promjene, snimamo aktivnosti djece, snimke analiziramo zajedno s odgojiteljskim timom, te tako unapređujemo svoju praksu.

ZA KRAJ...

Djeca su prihvaćena u svojoj skupini - vrtiću i pokazuju napredak u razvoju i socijalizaciji. Odgojitelji su svojim pozitivnim stavovima i cjelokupnim ponašanjem bili model djeci.

Također, cjelokupno ozračje u vrtiću pogoduje razvoju demokratičnih odnosa, tolerancije i prihvaćanja, te pridonosi pozitivnim iskustvima sve djece koja pokazuju razumijevanje, bržnost, empatiju. Možemo reći da se i mi odrasli, uz djecu, dobro osjećamo jer smo svjesni svoje uloge u omogućavanju kvalitetnog života djece s teškoćama u razvoju, ali i sve ostale djece u našem vrtiću, sada i ubuduće.

LITERATURA:

1. Bredekamp, S. (1996.), *Kako djecu odgajati*, Zagreb: Educa.
2. Heekin, S., Mengel, P. (1997), *Novi prijatelji - priručnik za odgojitelje i učitelje*, Zagreb: Mali profesor.
3. Maleš, D., Milanović, M., Stričević, I. (2003.), *Živjeti i učiti prava*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
4. Miljak, A. (1996.), *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja*, Velika Gorica: Persona.
5. Daniels, E. R., Stafford, K. (2003.), *Kurikulum za inkluziju - razvojno primjereni program za rad s djecom s posebnim potrebama*, Zagreb: Udruga roditelja Korak po korak za promicanje kvalitete življenja djece i obitelji.
6. *** (1991.). *Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece*, Zagreb: Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture, br. 7-8.
7. *** (2003.), *Tolerancija prema osobama s invaliditetom - Priručnik za odgojitelje i stručne suradnike*, Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži i Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida.
8. *** (2001.), *Zbornik radova: Odgojitelj kao reflektivni praktičar*, Čakovec: Dječji centar